

provincie **HOLLAND**
ZUID

Handreiking Ruimtelijke Kwaliteit bij infrastructurele werken

19 december 2017

Handreiking Ruimtelijke Kwaliteit is gemaakt in opdracht van de Provincie Zuid-Holland door: DONA Stedenouw i.s.m. Studio Bereikbaar en LAP Landscape & Urban Design

Werkteam:
Simon Dona
Wieger Savenije
Christian Rommelse

Alles uit deze opgave mag worden vermenigvuldigd mits de auteurs op de hoogte worden gesteld en de bron wordt vernoemd.

2017

4
hoofdstuk 1
Inleiding

6
hoofdstuk 2
Infrastructuur

12
hoofdstuk 4
Initiatiefase

F₁

30
Casus 2
Rijnlandroute

17
Casus 1
**3 in 1 project
Westland -
Verlengde Veiligroute**

34
hoofdstuk 6
Realisatiefase

F₃

8
hoofdstuk 3
**Opgavenkaart
voor een cyclisch
proces**

36
hoofdstuk 7
Exploitatiefase

F₄

20
hoofdstuk 5
Verkenningfase

F₂

38
Casus 3
N211 - Wippolderlaan

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Een belangrijke taak van de provincie Zuid-Holland is ontwikkeling, uitvoering, beheer en onderhoud van wegen, vaarwegen, spoor en fietspaden. Het zijn projecten waarbij de provincie graag het goede voorbeeld toont en ruimtelijke kwaliteit vanaf de start meeneemt in haar projecten. Ruimtelijke kwaliteit wordt daarbij gezien als ‘werken aan de beste weg èn omgeving’.

Dit vraagt een integrale aanpak, waarbij ruimtelijke kwaliteit onderdeel is van de opdracht en ingebed wordt in alle fases van het planproces. Daarbij is het van belang om het begrip Ruimtelijke Kwaliteit praktisch ‘handen en voeten’ te geven.

Infrastructuur staat nooit op zichzelf. Bij de ontwikkeling van een gebied gaat het om de integrale verbinding van opgaven op het vlak van mobiliteit, economie, wonen, water, recreatie en natuur, en de onderlinge afstemming van investeringen. Bij de uitvoering van haar taken hanteert de provincie het basisprincipe dat Ruimtelijke Kwaliteit randvoorwaardelijk is: een hoge gebruikswaarde, toekomstwaarde en belevingswaarde. Dat betekent dat infrastructuur in harmonie met de omgeving en andere ruimtelijke ontwikkelingen moet worden bepaald, ontworpen en aangelegd. In de projectstructuur van de provincie moet ruimtelijke kwaliteit duidelijk ingebed zijn.

Alhoewel nut en noodzaak van ruimtelijke kwaliteit breed worden onderkend, vormt het in de praktijk nog geen standaard onderdeel van het werken. Hiervoor stellen we deze handreiking ruimtelijke kwaliteit bij wegen, vaarwegen, spoor en fietspaden op. We volgen daartoe het volledige traject van totstandkoming van provinciale projecten: van beleid via de verkenningsfase en de realisatiefase tot exploitatie en beheer.

Het **Werkboek Ruimtelijke Kwaliteit** is online te raadplegen:
www.Zuid-Holland.nl/Onderwerpen/Ruimte/Ruimtelijkekwaliteit

1.2 Opgavengericht werken

Het werken aan ruimtelijke kwaliteit staat niet op zich zelf. Het is onderdeel van een kwaliteitsambitie van de provincie Zuid-Holland en het besef dat een inhoudelijk en integrale betrokkenheid bij projecten noodzakelijk is. Dat vraagt een opgavengerichte aanpak van problemen. De opgaven van de provincie zijn complex, het verder verdichten van de stedelijke netwerken door infrastructuur en verstedelijking vraagt om nieuwe coalities over de bestuurlijke lagen heen. Zuid-Holland is in feite één stad-land-weefsel. Omgevingskwaliteit is niet het gevolg maar juist de bron van de ontwikkeling van de provincie. Dit inhoudelijke en kwaliteit gedreven standpunt is onderdeel van de nieuwe Organisatieregeling 'Hoe werken wij bij de PZH'. Om de doelen en waarden uit dit document te bereiken is de cultuur van werken zoals beschreven in de Organisatiewaarden onontbeerlijk:

- Aandacht en Eigenheid
- Inhoudelijke passie vraagt vakmanschap
- Passie en professionaliteit
- Aandacht voor beleving van anderen
- Durf stelling te nemen
- We blijven leren

1.3 Ruimtelijke Kwaliteit

In het Werkboek Ruimtelijke Kwaliteit staat een uitgebreide toelichting op ruimtelijke kwaliteit. Ruimtelijke kwaliteit bereik je door samenhang tussen vorm (belevingswaarde), functie (gebruikswaarde) en tijd (toekomstwaarde) te realiseren.

De VRM voegt daar aan toe dat ruimtelijke kwaliteit niet alleen een item is voor deskundigen, maar ook onderwerp van een voortdurend maatschappelijk debat en gesprek. De provincie wil dit debat faciliteren.

Ruimtelijke kwaliteit is geen absoluut en meetbaar begrip. Ieder ruimtelijk initiatief, van klein tot groot en van particulier tot institutioneel, verhoudt zich op een bepaalde manier tot haar fysieke en sociale omgeving. De essentie van plannen met ruimtelijke kwaliteit is het bewust zijn en handelen naar die context. Dat kan door enerzijds in te spelen op de aanwezige kwaliteiten van de omgeving en anderzijds specifieke kwaliteiten toe te voegen. In het algemeen kan ruimtelijke kwaliteit ontleed worden in een drietal begrippenparen:

1. *Belevingswaarde - vorm: het moet er goed uitzien*
2. *Gebruikswaarde - functie: het voorstel moet efficiënt en doelmatig zijn*
3. *Toekomstwaarde - tijd: het voorstel moet lange tijd mee kunnen*

1.4 Leeswijzer

De Handreiking Ruimtelijke Kwaliteit bij infrastructurele werken is te lezen als totale leidraad van A tot Z. De indeling naar fasen maakt het echter ook mogelijk om het als naslagwerk te gebruiken. Na deze inleiding is hoofdstuk drie een verdieping in de rol van infrastructuur als ordenend principe van onze omgeving en wordt beschreven op welke schaalniveaus infrastructuur beleefd wordt. In hoofdstuk drie wordt het cyclisch proces van ruimtelijke kwaliteit beschreven aan de hand van de projectfasen. De Opgavenkaart wordt daar geïntroduceerd als hulpmiddel om de verbinding te maken tussen verschillende fasen. In de navolgende hoofdstukken worden de projectfasen beschreven. In hoofdstuk vier de overgang van beleid naar de Initiatiefase, in hoofdstuk vijf, uitgesplitst naar Verkenning en Planuitwerking, de Verkenningfase. In hoofdstuk zes en zeven worden achtereenvolgens de Uitvoeringsfase en de Exploitatiefase toegelicht. De hoofdstukken kennen een eenduidige opbouw en worden verrijkt met casussen en uitspraken die in interviews met medewerkers van de provincie zijn opgetekend.

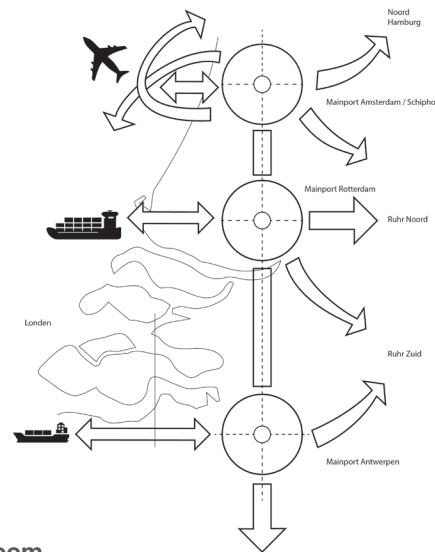

Ruimtelijke kwaliteit bij infrastructuur speelt op verschillende abstractieniveaus. Er zijn veel factoren die daarbij van belang zijn en die ten grondslag liggen aan keuzes voor het ontwerp: van abstracte ambities tot concrete inrichtingsvraagstukken. Het zijn verschillende vraagstukken maar allemaal onderdeel van hetzelfde project. De nadruk ligt in het begin van een project op een meer abstract niveau, zoals de keuze tussen modaliteiten en het netwerk, waar aan het eind het accent ligt op de concrete inpassing en het profiel van de infrastructuur. In navolgende beschrijving worden deze 'lagen' van het ontwerp - **Stroom, Netwerk, Kapstok, Hechting, Profiel** - nader toegelicht ¹

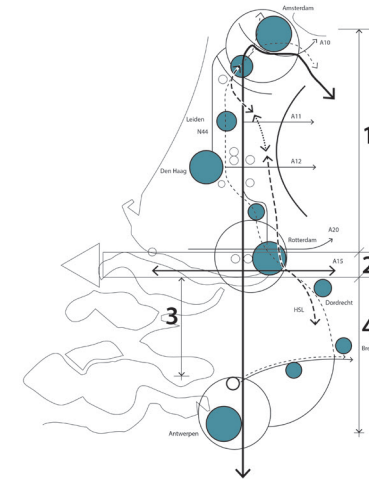
¹ In 1999 ontwikkelde het projectteam Noord-Zuidcorridor van de provincie Zuid-Holland vijf 'lagen' die relevant zijn voor het functioneren van een verbinding (bron: Francisco Colombo).

2 Infrastructuur

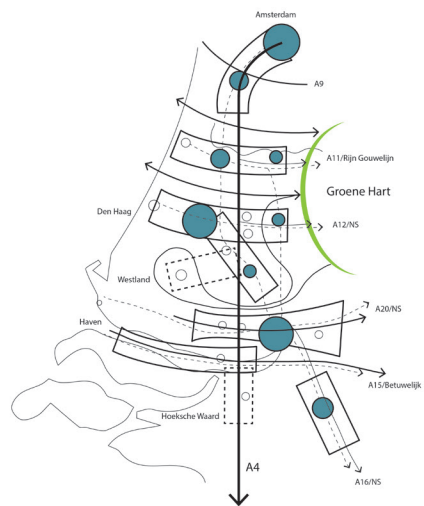
Stroom

De aanleiding voor nieuwe infrastructuur is een behoefte aan een verbinding. Infrastructuur maakt een nieuwe stroom (beweging en verbinding) mogelijk. Op het meest abstracte niveau kan nog een afweging plaatsvinden op modaliteit: weg, spoor of over water en of dat kan over bestaande infrastructuur. Na het constateren van een behoefte aan een nieuwe of een verbetering van een Stroom (verbinding) tussen twee plekken is een eerste bijdrage aan ruimtelijke kwaliteit onderzoeken op welke manier dat moet plaatsvinden. De reflex van meer asfalt is niet altijd de oplossing voor een betere doorstroming en vaak niet een verbetering van ruimtelijke kwaliteit. Inrichting van de bestaande infrastructuur en maatregelen die het gedrag beïnvloeden dragen steeds vaker bij aan de specifieke behoeften in een gebied en de ruimtelijke kwaliteit.

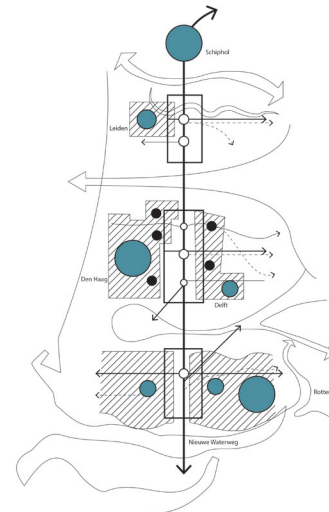
Netwerk

Een logische volgende stap is het bepalen van de verbinding in het bestaande omliggende netwerk; waar liggen de knooppunten, entrees van steden en dorpen en andere infrastructuren (auto, spoor en water) waarmee al dan niet uitwisseling ontstaat? De ruimtelijke kwaliteit in deze fase ontstaat door het beseft dat de verbinding nooit 'een lijn op zich zelf' is maar verbonden en verknoot is met de hoofdstructuur van het gebied.

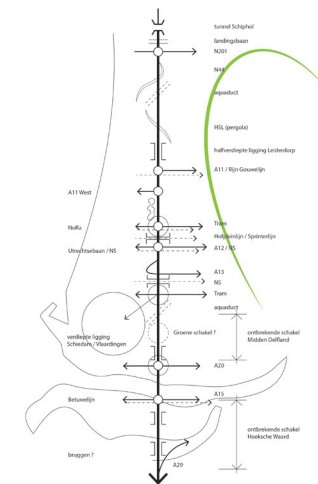
Kapstok

Een derde schaalniveau is een eerste analyse van de inpassing; infrastructuur wordt altijd aangelegd vanuit een behoefte aan een verbinding over de lengte van de lijn. De impact haaks op de lijn is echter heel groot. Zowel voor de beleving als voor het gebruik van een gebied ontstaan naast belemmeringen ook nieuwe kansen. Ontwikkelingszones, samenhangende landschappen kruisen de nieuwe infrastructuur. Gebieden krijgen daarmee een nieuwe vorm van bereikbaarheid en bewegingen in die gebieden vinden daarmee op een nieuwe manier plaats. Er is aandacht nodig voor de impact van de nieuwe verbinding op de gebieden 'haaks' op de weg. Doorsnijden kan een nieuwe verplaatsingspatroon tot gevolg hebben dat bijdraagt aan de ruimtelijke kwaliteit maar het kan ook een zodanig grote barrière tot gevolg hebben dat van een samenhangend gebied geen sprake meer is. Het identificeren van de samenhang van zones (landschap, stedelijk, dorpspatronen, fietsroutes, etc) haaks op de nieuwe verbinding is een essentiële stap naar ruimtelijke kwaliteit.

Hechting

In de vierde laag spreken we over hechting: de manier waarop de verbinding wordt ingepast in het bestaande stedelijk weefsel of landschap. In deze laag spelen echte ontwerpvragestukken als typologische keuzes (weg op maaiveld, tunnel of brug) in combinatie met functionaliteit en beleving van infrastructuur en gebied. Het is goed voorstelbaar dat bij langere nieuwe verbindingen afhankelijk van verschillende landschappen of stedelijke omgevingen, verschillende ontwerpgevaven aan de orde zijn. Het ontwerpen en de ruimtelijke kwaliteit is gericht op gebieden; de infrastructuur is onderdeel van het ontwerp van het gebied, de scoop van de ontwerpgevave is daarom ook veel breder dan het profiel van de verbinding.

Profiel

In de laatste laag staat het ontwerp van het profiel centraal. Als resultante van de eerste vier lagen volgt de ontwerpgevave voor het profiel. In het inrichtingsplan zijn concrete maatregelen opgenomen: maatvoering, materialisering, beplanting, verlichting, ondergrondse infrastructuur als kabels en leidingen, etc. Zo wordt vastgelegd hoe de verbinding daadwerkelijk uitgevoerd zal worden. Het profiel is meer dan een bouwtekening van de weg. In het profiel is de redenering van Stroom tot Hechting herkenbaar: de daadwerkelijke rijbaan is slechts een onderdeel van het profiel, de bermen en inrichting van de aansluiting van de weg op de omgeving is voor de ruimtelijke kwaliteit van een minstens zo groot belang.

3 Opgavenkaart voor een cyclisch proces

Projecten van de Provincie Zuid-Holland doorlopen na de beleidsvoorbereiding 5 fasen: Initiatiefase, Verkenning (a. Verkenning en b. Planuitwerking), Realisatiefase en Exploitatiefase. De aanpak werkt van breed naar smal en van abstract naar concreet. De Initiatiefase, dat direct verbonden is met het provinciaal beleid, kan aangeduid worden als het onderzoek van de opgave. Middels een analyse, die zowel een ruimtelijk als op belangen plaats moet vinden, en een ruimtelijke visie identificeert het projectteam de kern van de opgave, de kwaliteiten van het gebied en de achterliggende belangen. Deze strategische benadering draagt bij aan het bepalen van de scope van de opgave en aan het benoemen van doelstellingen die buiten de directe opgave spelen in het gebied.

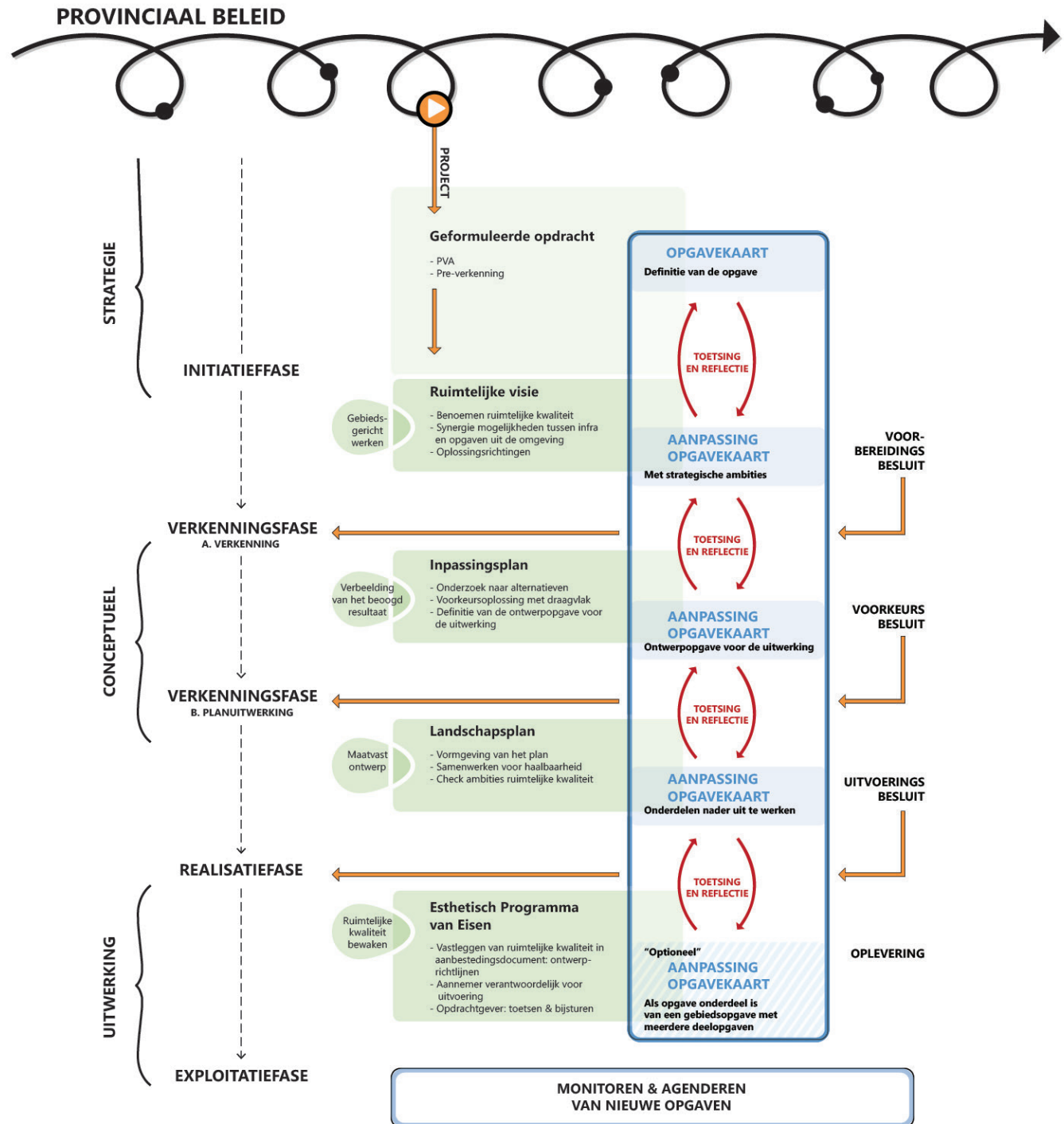
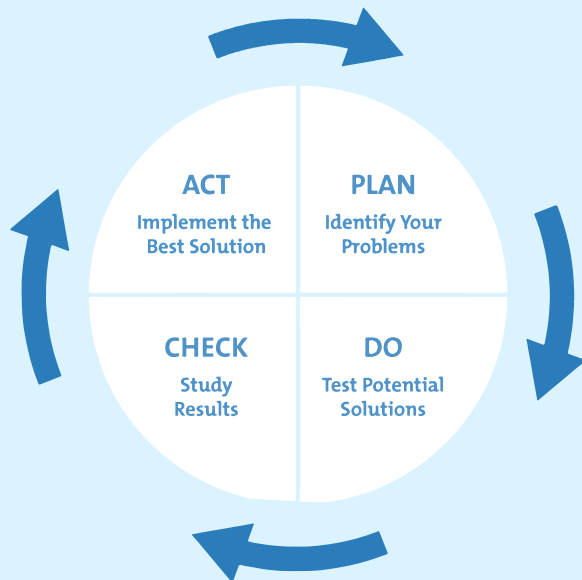
In de Verkenningfasen onderzoekt het projectteam eerst via alternatieven de voorkeursoplossing (eerste fase van de Verkenning). De ruimtelijke prestaties van het project in relatie tot de omgeving zijn dan vastgelegd in het Inpassingsplan. Na het vaststellen van het bijbehorende voorkeursbesluit volgt de Planuitwerkingsfase waarin het ontwerp van het project wordt uitgewerkt in een maatvast plan, het Landschapsplan. De twee stappen van de Verkenningfasen hebben een conceptueel karakter: het ontwerpteam werkt aan een integratie van verschillende sectorale oplossingen in één ruimtelijk ontwerp.

In de volgende fasen, Realisatie- en Uitwerkingsfase is het proces gericht op het uitwerken, bewaken en borgen van de kwaliteit zoals in het Landschapsontwerp is bepaald. In eerste instantie gebeurt dat door de ontwerpeisen te specificeren voor de aanbesteding (in het Esthetisch Programma van Eisen), tijdens en na realisatie door de uitvoering te toetsen en de kwaliteit te bewaken bijvoorbeeld tijdens onderhoud.

Er spelen twee zaken die voor de ruimtelijke kwaliteit van belang zijn:

- De projectfasen hebben verschillende 'karakters', van een strategische aanpak bij het begin tot een heel concrete en technische rol bij uitwerking en toetsing. Het projectteam verkleurt dan ook van samenstelling. Ligt de nadruk in eerste instantie wellicht bij strategische verkeersplanologen en regionaal ontwerpers, daar zijn aan het einde van het projectproces civiel technici en bouwkundigen details aan het uitwerken. Goede overdracht tussen de verschillende fasen is van levensbelang voor ruimtelijke kwaliteit. Dat geldt niet alleen voor een interpretatie van wat inmiddels is vastgelegd in producten en besluitvorming, overdracht is ook nodig op kwesties en opgaven die nog niet zijn beantwoord. Dat laatste is bijvoorbeeld het geval bij het uitdetailleren van een ontwerp maar ook in de continuïteit in het borgen van belangen van stakeholders.

“De opgavenkaart agendeert de ruimtelijke kwaliteit voor de komende fase; welke elementen zijn cruciaal, wat is belangrijk voor de consistentie en welke spanningen zien we in het project ontstaan”

De provincie Utrecht heeft een Handreiking Ruimtelijk Actieprogramma Inpassing Infrastructuur opgesteld. Daar waar deze handreiking meer instrumenteel van aard is en pragmatisch de stappen van het project volgt, is de handreiking van de Provincie Utrecht meer duidend naar de rol van het ontwerp in deze tijd en gericht op gedrag en competenties van de betrokkenen. De conclusie is samengevat in tien punten en waardevol om vanuit dat perspectief deze handreiking te interpreteren.

1. We werken gebiedsgericht: eerst het gebied, dan de weg.
2. We bieden vroegtijdig ruimte aan de omgeving, we stimuleren initiatief en samenwerking.
3. We werken eigentijds samen: we luisteren, gaan in gesprek, verkennen breed, wegen af met belanghouders.
4. We investeren in de kwaliteit van het gesprek met omgeving en belanghouders.
5. We weten dat het anders kan lopen, volgen een flexibel projectplan, met ambitie, ijkpunten en ruimte voor verandering.
6. We werken aan een heldere opdracht en werkwijze en zijn in gesprek met onze opdrachtgever.
7. We starten breed, integraal en onderzoekend, met zowel feiten en doelen als wensen en belangen.
8. We werken multidisciplinair, we staan open voor dwarskijken.
9. We werken met elkaar aan het verhaal van de weg en aan de verkenning van zijn toekomst.
10. We borgen en willen blijven leren, inhoudelijk, organisatorisch en in houding en gedrag.

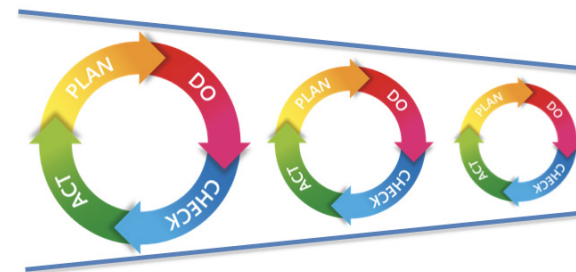

- In werkelijkheid verlopen processen niet zo lineair als hierboven beschreven. De omgeving is dynamisch en er komt altijd nieuwe informatie gedurende de looptijd van het project. Aan de andere kant ontstaan er bij de analyse van de opgave al gedachten over de uitwerking. In ontwerpprocessen ontstaat zodoende altijd een iteratief proces. Er wordt daarin voortdurend geschakeld van groot naar klein en andersom (door de schalen heen) en in de tijd. Kijkend naar de projectstructuur leidt deze informatie niet alleen tot vast te leggen besluiten maar ook tot opgaven voor de volgende fasen en een toenemend inzicht in de dynamiek van het project.

Om de verbinding tussen de projectfasen en de goede overdracht tussen de teamleden te maken moet het projectteam bij ieder besluitvormingsmoment, naast de motivatie en onderbouwing van het besluit, het estafettestokje voor de ruimtelijke kwaliteit doorgeven in de vorm van een Opgavenkaart. De Opgavenkaart agendeert de ruimtelijke kwaliteit voor de komende fase; welke elementen zijn cruciaal, wat is belangrijk voor de consistentie en welke spanningen zien we in het project ontstaan. Essentieel voor de ruimtelijke kwaliteit van het project is een consistentie tussen de strategische projectdoelen en de uitwerking.

In iedere fase wordt de Opgavenkaart, al dan niet onderdeel van producten tijdens de fase, door het projectteam aangepast aan het uitwerkingsniveau en naar aanleiding van nieuwe inzichten en ontwikkelingen vanuit de omgeving. Zo ontstaat een cyclisch proces en vindt er een check plaats op eerder gestelde opgaven en de initiële projectopdracht.

Omdat de Opgavenkaart hiermee expliciet onderdeel is van de bestuurlijke besluitvorming wordt ruimtelijke kwaliteit geborgd in het proces: Gedeputeerde Staten en, bij projecten met een omvang van meer dan 10 miljoen Euro, ook Provinciale Staten kunnen op basis van een beter begrip van de context van de opgave (waarom doen we dit en wat is de samenhang met de omgeving?) tot besluitvorming overgaan en verantwoordelijkheid voor ruimtelijke kwaliteit nemen. Op basis hiervan kan bestuurlijke bijsturing plaatsvinden op middelen, planning en prioriteiten voor het project.

“In ontwerp-
processen ontstaat
altijd een iteratief
proces. Er wordt
daarin voortdurend
geschakeld van
groot naar klein en
andersom (door de
schalen heen) en in
de tijd”

Projectfasen	Ruimtelijke kwaliteit door	Besluit
Initiatiefase	Ruimtelijke visie	Vorbereidingsbesluit
Verkenningfase		
A. Verkenning	Inpassingsplan	Voorkeursbesluit
B. Planuitwerking	Landschapsplan	Uitvoeringsbesluit
Realisatiefase	Kwaliteitsbewaking	Oplevering
Exploitatiefase	Monitoren en agenderen	-

Projecten van de Provincie Zuid-Holland doorlopen na de beleidsvoorbereiding 5 fasen:

- Initiatiefase,
- Verkenningfase (a. Verkenning en b. Planuitwerking),
- Realisatiefase en
- Exploitatiefase.

Fase 1

Initiatieffase

Doel

Beleid is, in tegenstelling tot projecten, een on-going proces. Beleidsmakers werken onder invloed van politieke en bestuurlijke vragen en lange termijn ambities, ingegeven door maatschappelijke ontwikkelingen, ondersteund met ambtelijke kennis en inzichten en ad hoc knelpunten aan de ontwikkeling van de provincie. Het beleid geeft richting en een afwegingskader voor de besteding van middelen. In die dynamische omgeving wordt besloten of vraagstukken rijp genoeg zijn voor het opstarten van een project. Het is van belang om het project, in eerste instantie nog niets meer dan een vraagstelling met een aanname - lees: de opgave - , vanaf het begin goed te definiëren en af te bakenen.

Om tot een opdracht te komen worden in het beleidsproces de volgende stappen doorlopen:

1. Inventariseren en analyse van ontwikkelingen
2. Overleg met bestuurder over provinciale verantwoordelijkheid bij de ontwikkelingen

3. Indien er sprake is van provinciale verantwoordelijkheid, beschrijving van de provinciale opgave op hoofdlijnen
4. Samen met de bestuurder, nadere programmering en prioritering binnen het totaal van de provinciale opgaven
5. Uitwerking tot een profiel van een opdracht
6. Matching van mensen en middelen met de beoogde opdracht
7. Formuleren van de opdracht door de benoemde ambtelijk opdrachtgever, met inbreng van zowel de behandelend ambtenaar als eigenaar van de opgave.

De geformuleerde opdracht bevat uiteindelijk een beschrijving van de opgave, een plan van aanpak, de samenstelling van het projectteam dat in de eerstvolgende fase de werkzaamheden uitvoert en een productomschrijving van de eerste fase van het project: de Initiatieffase.

De geformuleerde opdracht bevat de randvoorwaarden voor het vervolg. In de geformuleerde opdracht moeten de randvoorwaarden vanuit Ruimtelijke Kwaliteit zijn geland. De keuzes en afwegingen met betrekking tot ruimtelijke kwaliteit moeten onderdeel zijn van de eerste beschrijving van de provinciale opgave op hoofdlijnen.

Na het opstellen van de (eerste) opdracht start het project met de Initiatieffase. In de Initiatieffase diept het projectteam de opgave uit en wordt duidelijk hoe het proces van het project moet worden ingericht. Dit resulteert in een Voorbereidingsbesluit met, als onderdeel daarvan, een Ruimtelijke Visie en Opgavenkaart. De ambities met betrekking tot ruimtelijke kwaliteit zijn bij het Voorbereidingsbesluit benoemd.

4 Van beleid naar Initiatieffase

Opgave: Infrastructuur is een gebiedsopgave

De verleiding is groot om voor sectorale mobiliteitsvraagstukken direct naar een infra ingreep (bijvoorbeeld verbreding) als oplossing te grijpen. Toch ontdekken we samen steeds meer dat de wisselwerking tussen gebied en infrastructuur groot is. In het provinciaal beleid en bij de definitie van de opgave benoemen we in toenemende mate dat een mobiliteitsvraag onderdeel is van een integraal vraagstuk en veel verbindingen heeft met economische belangen en ruimtelijke veranderingen in een gebied. Ruimtelijke ordening is van grote invloed op de verplaatsingsbehoeften, kwantitatief (hoeveel) en kwalitatief (hoe). Bij de oplossingen geldt dat voor een goede inrichting van de weg de samenhang met de omgeving, zowel in beleving als in functioneel opzicht, bijdraagt aan de ruimtelijke kwaliteit van zowel de weg als voor het gebied als geheel.

Daarnaast constateren we dat, en dat is vooral bij infrastructuurele opgaven het geval, er haast altijd raakvlakken zijn met andere ontwikkelingen in de omgeving. Die raakvlakken zijn vaak heel duidelijk, soms kan het één niet zonder het ander (bij de ontwikkeling van een nieuw bedrijventerrein is een nieuwe ontsluiting een voorwaarde). Op andere momenten botsen belangen. De aanleg van infrastructuur in een natuurgebied is op het eerste gezicht een bedreiging. Infrastructuur is dan ook nooit een doel op zich. Zowel in functionele zin als in beleving is infrastructuur onderdeel van een gebiedsopgave. Ruimtelijke kwaliteit start bij het specifiek maken van die gebiedsopgave.

Om ruimtelijke kwaliteit te bereiken en de gebiedsopgave af te bakenen bevat de startnotitie, naast organisatorische en financiële componenten, in ieder geval voor zover als mogelijk uitgewerkt:

- De aanleiding van het project, duiding van de behoefte en drijfveren van huidige en toekomstige gebruikers van de weg en het gebied.
- De koppeling tussen provinciale en lokale ambities en doelen van overheden en betrokken partijen in het gebied.
- De samenhang van opgaven in het studiegebied – de context van de opgave.
- De aanpak van het project waarbij wordt aangegeven hoe stakeholders (belangen) in het gebied worden betrokken. De kern is niet ‘het beheersen van de tegenstand’ maar benutten van meerwaarde van participatie.
- Een nauwkeurige beschrijving van de beoogde kwaliteitsdoelstellingen inclusief een motivering.

Om daadwerkelijk invulling te geven aan de brede scope van de opgave stelt het projectteam vervolgens in de Initiatieffase een Ruimtelijke Visie op. De Ruimtelijke Visie is een strategische document waarin naast de analyse ook de ruimtelijke ambities van het project binnen de context van de kwaliteiten, knelpunten en ontwikkelingen van het gebied verwoord en verbeeld zijn. Onderdeel van de Ruimtelijke Visie is een Opgavenkaart. De Ruimtelijke Visie bevat in ieder geval:

- Ruimtelijke kernkwaliteiten van het gebied waarbinnen de opgave speelt

- Beoordelingskader ruimtelijke kwaliteit op hoofdlijnen (wat willen we bereiken met betrekking tot ruimtelijke kwaliteit)
- Synergiemogelijkheden, zowel sectoraal als multisectoraal (gebiedsgericht)
- Eerste oplossingsrichtingen, al dan niet op basis van een referentieontwerp, en scenario's
- Opgavenkaart: vertaling van de gebiedsopgaven in een kaartbeeld.

Naar aanleiding van de analyses uit de Initiatieffase, de Ruimtelijke Visie en de Opgavenkaart wordt het plan van aanpak uit de Startnotitie bijgesteld en uitgewerkt ter voorbereiding op de volgende fase: de Verkenningsfase. Het bijgestelde plan van aanpak, de Ruimtelijke Visie en de Opgavenkaart vormen samen de kern van het Voorbereidingsbesluit.

Hoe

In lijn met de provinciale structuurvisie heeft de provincie afgelopen jaren veel geïnvesteerd om de ruimtelijke kwaliteit een rol te geven in gebiedsontwikkeling. De Gebiedsprofielen, die zijn opgesteld voor het buitengebied van de provincie, leggen de huidige landschappelijke kwaliteiten vast. Het besef dat een aantrekkelijk vestigingsklimaat ontstaat door ruimtelijke kwaliteit is leidend in de provinciale structuurvisie.

Het doel is om in de Initiatieffase reeds ‘fraai, functioneel en toekomstbestendig’ te benoemen in

Quote

“Een proces met draagvlak?”

Dat komt alleen tot stand in samenwerking met partijen uit het gebied”

de context van tijd, geld, stakeholders en strategie en het proces zo voor te bereiden dat deze vanaf dag één onderdeel zijn van het project. Maak in de Startnotitie voor zover als mogelijk duidelijk: Wat zijn de ambities op dit punt? Beschrijf en verbeeld hoe dat aansluit bij het provinciaal beleid en ambities uit VRM? En wat zijn de specifieke kenmerken van het gebied (fysiek ruimtelijk, maatschappelijk). Een dergelijke omschrijving is altijd onderdeel van de projectdefinitie verwoord in het Voorbereidingsbesluit.

Om bij het opstellen van de startnotitie de juiste scope te benoemen moet onder leiding van de beoogd ambtelijk opdrachtgever een quick-scan worden uitgevoerd van de opgave(n) tegen de reeds bestaande analyses zoals bijvoorbeeld de Gebiedsprofielen, en een consultatie van de belangrijkste stakeholders in het gebied. Weet wat er speelt. Benoem ambities en markeer knelpunten maar zet nog geen oplossingen vast. Deze fase divergeert, later, pas vanaf de planuitwerkingsfase, is er sprake van trechtering. Het resultaat is een juiste scope bepaling voordat het project start: wat heeft raakvlakken met de opgave? Beschrijf en verbeeld (op de opgavenkaart) deze kwesties zodat deze onderdeel kunnen worden van de Initiatiefase en later bij de politieke besluitvorming over het Voorbereidingsbesluit.

In veel gevallen kan het helpen om een referentieontwerp te laten opstellen. In dat ontwerp wordt met alle kennis die er op dat moment is de best mogelijke oplossing voorgesteld. Niet om daarmee een definitieve keuze te maken maar om te ervaren wat de impact van de ingreep is. Welke

raakvlakken worden dan zichtbaar waarop in het latere proces van het project gestuurd moet worden door projectleiders, omgevingsmanagers en ontwerpers? Deze investering draagt bij aan een beter inzicht in de samenhang met de omgeving, inzicht in de cruciale kostenelementen, planologische obstakels (denk aan hindercontouren). Uiteindelijk leidt meer inzicht aan de voorkant tot een versnelling bij de uitwerking. LET OP: het referentieontwerp is een hulpmiddel, geen eindproduct!

In de **Initiatiefase** werken beleidsmakers en projectmedewerkers aan de definitie van de opgave. De pré-verkenning wordt verder uitgewerkt tot een **Ruimtelijke Visie**. Hierin legt het projectteam vast wat de ruimtelijke kwaliteit van de huidige situatie is, wat de relatie is tussen het provinciaal en gemeentelijk beleid binnen het studiegebied en de nut en noodzaak van de ingreep op de infrastructuur. Ook economische en sociale belangen die samenhangen met de infrastructuur horen hier bij. De Ruimtelijke Visie is een strategisch document.

De combinatie van de kennis over het gebied en de integratie van opgaven in één kaartbeeld maakt het mogelijk de infrastructurele opgave, met al haar ruimtelijke afwegingen, te beoordelen in een politieke context. Ruimtelijke kwaliteit wordt hiermee reeds bij de opdrachtformulering onderdeel van de bestuurlijke besluitvorming.

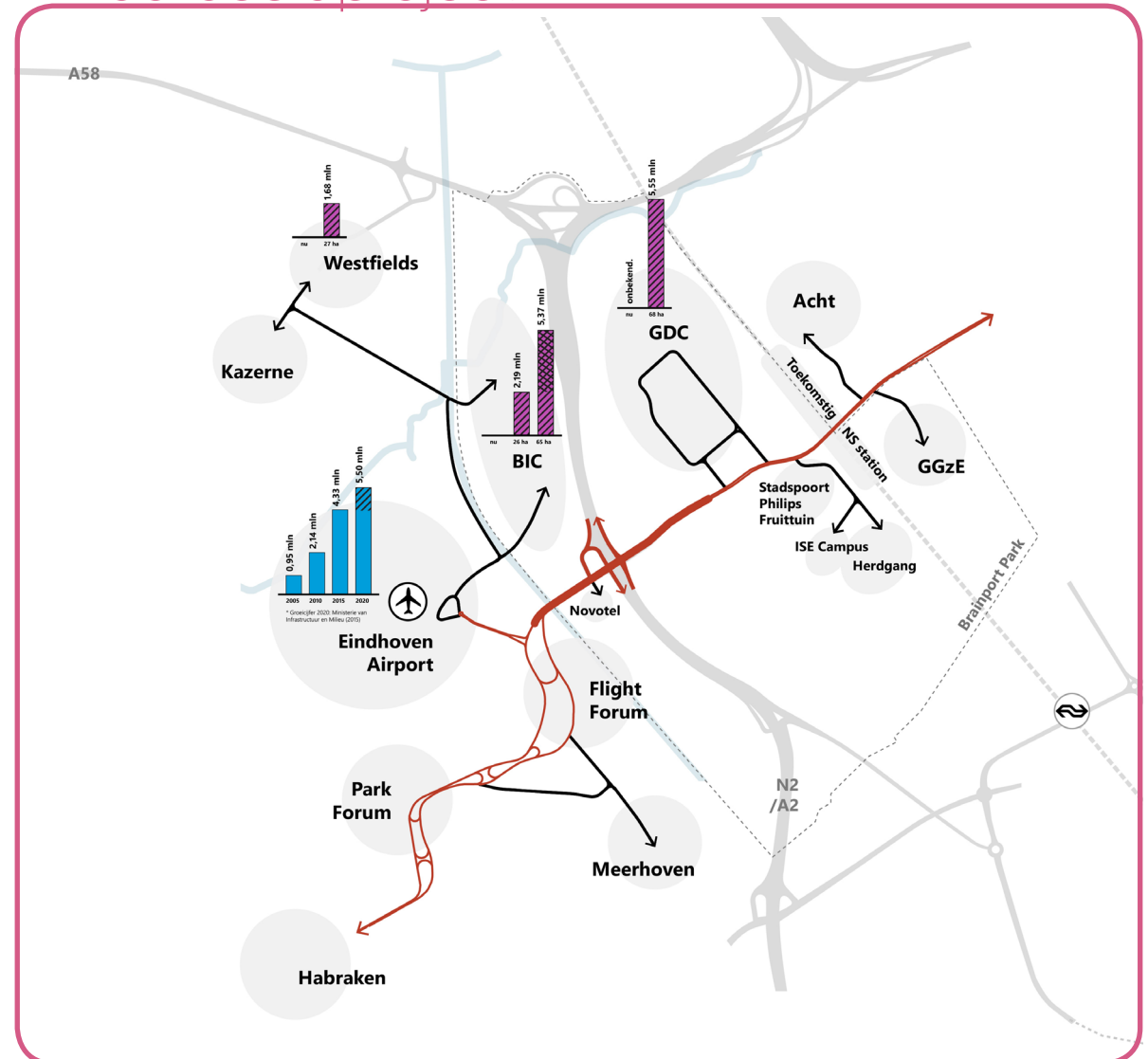
Ruimtelijke kwaliteit is nadrukkelijk onderdeel van deze fase: beleving en gebruik zijn onderdeel van standaard landschaps- en stedenbouwkundige analyses van gebieden. De koppeling van die

Voorbeeldproject

analyses met gebruikers in een stakeholderanalyse levert inzicht in de ambities en opgaven naar de toekomst. Het is belangrijk voor de toekomstwaarde van het project dat in dit stadium het projectteam niet alleen kijkt naar de huidige verschijningsvorm van het gebied maar ook naar de actoren met hun toekomststrategieën en ambities. Dat vraagt een 'open mind', veel nieuwsgierigheid en de juiste competenties van het projectteam om deze informatie tot onderdeel van de opgave te maken. Thema's als economie, ecologie, duurzaamheid, waterveiligheid, energie, wonen zijn veel voorkomende contexten waarbinnen het projectteam moet handelen.

A. Maak kaarten

Beleid en ambities zijn vaak sectoraal en generiek geformuleerd: ze moeten nog 'landen' in een gebied. Door ook een vertaling te maken van in eerste instantie niet ruimtelijke informatie in kaartbeelden ontstaat een integraal overzicht. Bij het tekenen van kaartbeelden komen ook de belangen en ontwikkelingen van andere elementen in het gebied op de kaart te staan. Dat kan een kwetsbare dijk zijn die een bedreiging vormt voor de waterveiligheid maar ook een transformatiebehoefte van een campus om bij te dragen aan het behouden van de wereldleidende positie van de tuinbouwsector. De kaart maakt de dwarsverbanden zichtbaar en maakt het mogelijk de te ontwikkelen of aan te passen infrastructuur te beschouwen als een element in het 'ecosysteem' van het gebied. Afleesbaar wordt dan waar ambities samengaan en elkaar versterken, maar ook waar zij botsen en knelpunten ontstaan.

Er ontstaat zo inzicht in waar extra opbrengsten of besparingen mogelijk zijn en waar vanuit het project of bestuurlijk gekozen moet worden om extra kosten te maken. Op deze manier ontstaat grip op de realiseerbaarheid van ruimtelijke kwaliteit. Door de ambities in één kaartbeeld te vangen, ontstaat inzicht in de reikwijdte van de opgave en de benodigde afbakening. Niet te groot, maar zeker ook niet te klein.

B. Start een proces met draagvlak

Ruimtelijke kwaliteit is in deze fase gericht op de beschrijving en de verzameling van informatie over de beleving en het gebruik - nu en later - van het gebied. Naarmate de kwaliteit van de oplossing beter aansluit op de (toekomstige) behoeften uit het gebied is er sprake van een versterking van de gebruikswaarde. De inventarisatie van die belangen en het delen van de opgave met gebruikers uit het gebied is doorslaggevend voor het draagvlak en daarmee de ruimtelijke kwaliteit van het project.

- Ga daarom met relevante partijen vanuit een inhoudelijke en toekomstgerichte opgave aan tafel.
- Sluit geen oplossingen uit maar identificeer de werkelijke behoeften.
- Identificeer het krachtenveld in het gebied en vertaal dat naar ruimtelijke opgaven en kansen.

Het resultaat van deze aanpak beoogt een vroegtijdig inzicht in de cruciale kwesties en raakvlakken tussen projecten in een gebied. Het beter afstemmen en anticiperen tussen projecten draagt bij aan ruimtelijke kwaliteit. Het maakt onderlinge afweging, synergie en samenhang

tussen sectorale belangen duidelijk. Dat is essentiële voeding voor bestuurlijke en politieke besluitvorming: met dit inzicht is het projectteam in staat aan te tonen dat er bijvoorbeeld samenhang bestaat tussen een extra investering in de kwaliteit van de weg en de leefbaarheid van de omgeving.

Aanpak

- Maak een Ruimtelijke Visie om het verhaal van het gebied op te stellen en de opgaven in het gebied samen te vatten in de opgavenkaart. Overweeg om een referentieontwerp te laten opstellen.
- Betrek een strategisch ontwerper met regionale scoop in de beleidsfase om tot een juiste opdrachtformulering te komen.
- Baken aan de hand van de analyse het gebied af, niet de oplossing. Formuleer doelstellingen en opgaven.
- Bespreek de opgaven en de kwaliteiten van het gebied en de lopende of aanstaande ontwikkelingen met vertegenwoordigers van het gebied (gemeente, waterschappen, maatschappelijke organisaties, vertegenwoordigers bedrijfsleven, etc.)
- Benoem expliciet de ambities op het gebied van ruimtelijke kwaliteit: fraai, functioneel en toekomstbestendig
- Trek het gebied in en maak analyses van ruimte en daadwerkelijk gebruik.
- Ga met gebruikers van het gebied in gesprek

over hun beleving van het gebied en hun toekomstige behoeften

- Organiseer workshops en/of ontwerp ateliers waarin input uit de omgeving verzameld wordt en op een beeldende wijze wordt verwerkt.
- Organiseer een werkteam met gebiedskennis, analytische en strategische ontwerp kwaliteiten en ervaring om gesprekken met gebruikers in het gebied te voeren. Bouw aan een relatiernetwerk met het gebied en betrek hen (vertegenwoordiging) bij het werkteam.
- Trek aan de bel als de projectdefinitie niet aansluit bij de werkelijkheid. Dat kan natuurlijk ook informeel maar ook bestuurlijk door de Opgavenkaart aan te scherpen en te koppelen aan het Voorbereidingsbesluit.

Besluitvorming

- Het Voorbereidingsbesluit wordt vastgesteld door Gedeputeerde Staten.
- Het Voorbereidingsbesluit benoemt de kwaliteiten en knelpunten van het gebied en specificeert de mobiliteitsopgave.
- Het op te stellen Verhaal van het gebied en de Opgavenkaart zijn onderdeel van het besluit.
- De doelstellingen ten aanzien van ruimtelijke kwaliteit van het project zijn vertaald in de Ruimtelijke Visie. Deze is expliciet onderdeel van het Voorbereidingsbesluit.

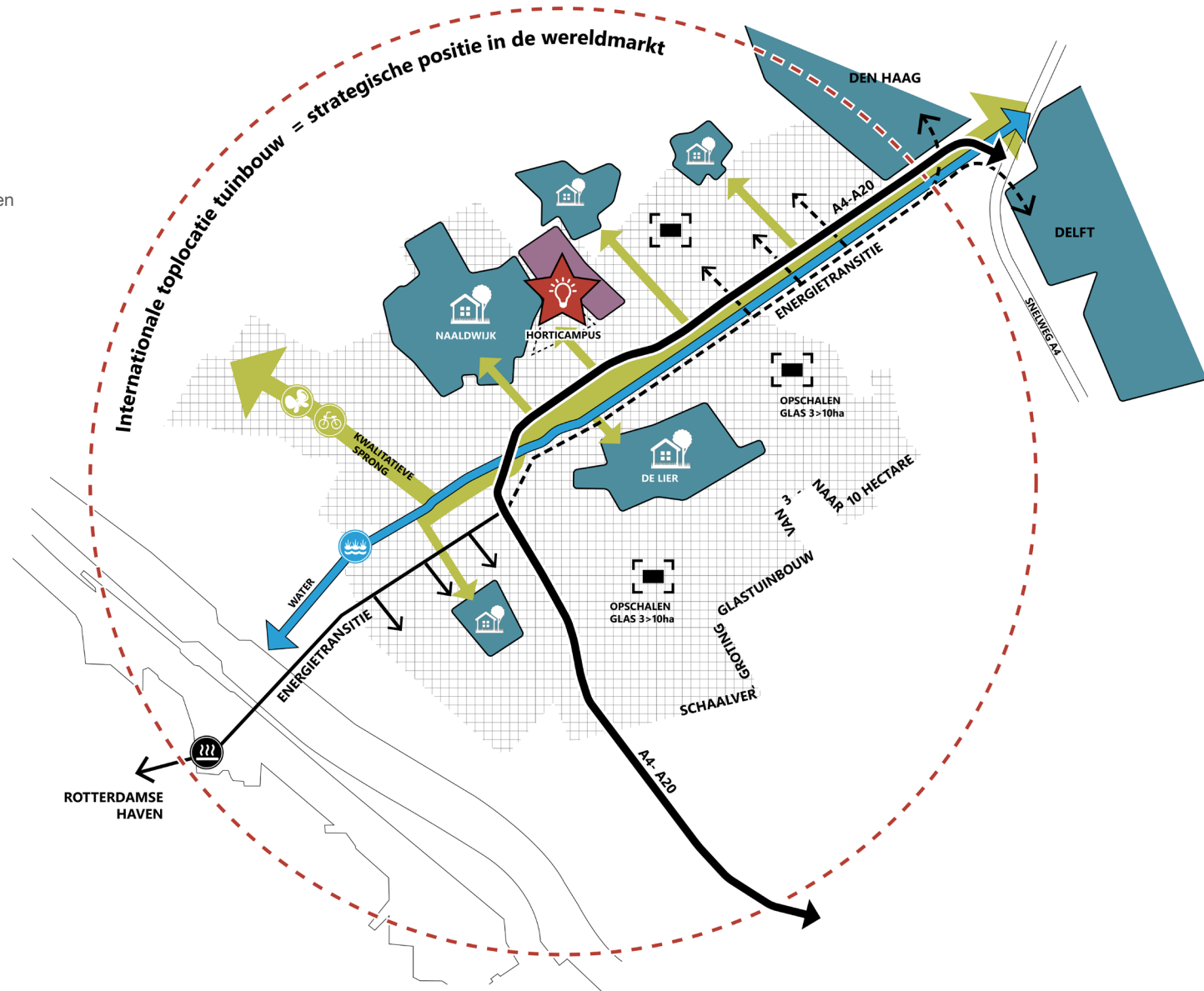
Casus 1

3 in 1 project Westland - Verlengde Veilingroute

Opgavenkaart Westland naar aanleiding van gesprek met Francisco.

Naar aanleiding van een gesprek met Francisco Colombo en Karen Raap is bovenstaande Opgavenkaart getekend. In de kaart is de nieuwe Veiligweg aangegeven en de samenhang die deze ontwikkeling heeft met gebiedsopgaven in de directe omgeving.

“Wij vroegen aan het gebied: wat is er aan de hand? De conclusie was een ruimtelijk economische opgave. De aanleiding was infra maar bewoners kwamen met hele andere behoeften.”

Casus 1

3 in 1 project Westland

- Verlengde Veilingroute

Het Westland is een belangrijk economisch gebied voor de Provincie Zuid-Holland en Nederland. De glastuinbouw is in zijn sector absolute wereldklasse en draagt bij aan de globale economische toppositie van Nederland als het gaat om export van agrofood producten.

In 2014 is het projectteam begonnen met ontelbaar veel plannen in het gebied. Naast veel particuliere initiatieven was er een grote infrastructurale component. Een groot deel van het wegennet had groot onderhoud nodig. In het wegennet zaten, zowel voor fiets als auto, ontbrekende schakels waardoor het netwerk niet optimaal functioneerde. Door schaalvergroting van de glastuinbouw is er bovendien een toenemende logistieke druk op het wegennet.

Afgelopen jaren zijn daarom verschillende projecten in het gebied gerealiseerd: verkeerspleinen, fietstunnels en kunstwerken. Het is een pakket maatregelen bestaande uit relatief kleine cruciale ingrepen en de aanleg van grote verkeersmachines zoals het turboverkeersplein bij Maasdijk met een aansluiting richting Blauwhek.

De volgende opgave in het gebied is de **reconstructie van de Verlengde Veilingroute**. De N222 (Veilingroute) tussen Royal Flora Holland in Naaldwijk en de Waterskibaan Wollebrand in Honselersdijk wordt verdubbeld. Daarnaast wordt de Verlengde Veilingroute, de nieuwe verbindingsweg tussen de N213 en de N222, aangesloten op de Veilingroute (N222). De rotonde Jupiter wordt verdubbeld en krijgt een extra aansluiting. Er komen 2 fietstunnels en de toegang tot het veilingterrein van Royal Flora Holland wordt aangepast.

Met deze maatregelen vergroot de provincie de doorstroming van het verkeer en de verkeersveiligheid in Westland. De N222 is een belangrijke ontsluitingsweg tussen Naaldwijk en de A4. Door de aanwezigheid van Flora Holland maakt naast het autoverkeer ook veel vrachtverkeer gebruik van deze verbinding.

Ook voor de Verlengde Veilingweg was, net als bij de reeds gerealiseerde infastructuren, aanvankelijk een pragmatisch en sectorale aanpak bedacht. Het projectteam had echter het inzicht dat een sectorale inpassingsopgave - 'waarbij de weg in het gebied gelepeld zou worden' - niet zou bijdragen aan de brede doelstellingen uit de Visie Ruimte en Mobiliteit (VRM). In die VRM wordt notie gegeven van het belang van het Westland, de grote opgaven van de sector en het gebied en de complexiteit van ingrepen in dit gebied. Het projectteam, Karin Raap en Francisco Colombo, trokken daartoe het gebied in en kwamen door gesprekken met bewoners en ondernemers tot de conclusie dat de reconstructie van de Verlengde Veilingweg onderdeel is van een complete gebiedsopgave. De uitwerking van deze reconstructie kan afhankelijk van de wijze van uitvoering in meer of mindere mate bijdragen aan de integrale gebiedsopgaven. De doelen voor de aanpassing van de N222 werden daarom door Karin en Francisco aangevuld tot vier:

1. Betere doorstroming in het gebied (logistieke afwikkeling van de veiling als bijdrage aan de economische kracht van het gebied)
2. Bijdrage aan de energietransitie van het gebied (koppeling van infrastructuren: warmtenetwerk koppelen aan tracé weg)
3. Mogelijk maken van opschaling van de

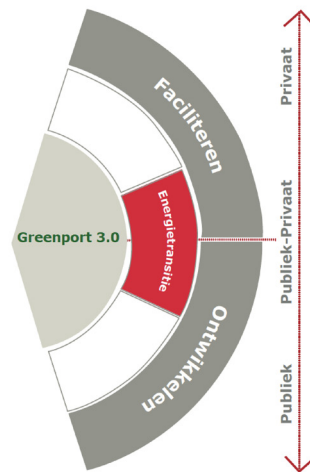
glastuinbouw (nieuwe bedrijfsomvang, van 3 naar 10 ha, vraagt om nieuwe ordenende structuren in het gebied)

4. Versterken van het kennisprogramma van de Horti Campus door een goede inrichting van weg en campus. Daarmee wordt de positionering van de campus in het gebied versterkt en de verbindingen met de wijde omgeving verbeterd.

Het projectteam voor de N222 interpreteert ruimtelijke kwaliteit dan ook als een integrale strategie om de ruimtelijke economische kwaliteit van het Westland voor de toekomst te borgen. De wegverbinding is daarbij heel duidelijk een middel. De wijze van inrichten van de weg moet bijdragen aan de wezenlijke vragen van het gebied. Alternatieven voor de weg worden door het projectteam dan ook altijd beschouwd op hun bijdragen aan de doelstellingen voor het gebied.

De gebiedsgerichte aanpak en de kwaliteitsambitie van de provincie heeft geleid tot een brede samenwerkende coalitie tussen overheid en marktpartijen. Onder de naam Coalitie HOT werkt de provincie Zuid Holland samen met het Waterschap (Hoogheemraadschap van Delfland), het Ministerie van Economische Zaken, gemeente Westland en onder andere de lokale Rabobank, aan de reconstructie van de N222.

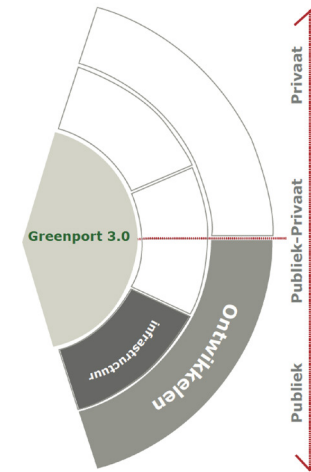
*Met dank aan:
Karin Raap
Francisco Colombo*

Besparen

Geothermie

Warmtenet

Lokaal

Bovenregionaal infra + OV

1. STRATEGIEKAART

- GLAS**
- Groot, rond 10 ha;
 - Voornamelijk vruchtgroenteteelt.
 - Midden, rond 7 ha;
 - 50% vruchtgroenteteelt en 50% sierteelt.
 - Klein, rond 2ha.
 - glas buiten gemeente Westland, voorlopige inschatting
 - studie-aandachtgebied
- BEREIKBAARHEID & MOBILITEIT**
- (inter)nationale wegen
 - (boven) regionale wegen
 - regionale wegen
- HANDEL & LOGISTIEK**
- agri-logistieke bedrijven
 - coolport in studie
- LEEFBAARHEID**
- wonen, bedrijven en sport
 - groen
 - recreatiegebied + ecologiegebied
 - transformatie
 - ecologische verbinding (water + groen)
- ENERGIE**
- warmtenet

Fase 2

Verkenningfase

2a verkenning

2b planuitwerking

Twee delen: De verkenningfase bestaat uit twee delen. Het eerste deel is de deelfase Verkenning, de tweede deelfase is de Planuitwerking.

Fase 2a

Verkenning

Doel

In de verkenningfase, deelfase Verkenning, maakt het projectteam de slag van globale doelen, belangen en urgenties uit de initiatiefase naar een haalbare en gedragen voorkeursoplossing (voorkeursalternatief).

Het eindproduct is een ruimtelijke schets die inzicht biedt in de te nemen maatregelen en het ruimtelijk programma op hoofdlijnen. In het Voorkeursbesluit is de ontwerppoging voor de planuitwerking (tijd, financiering, ruimtelijke kwaliteit en organisatie van het proces) vastgelegd. Het projectteam komt tot een gedragen voorkeursalternatief en legt deze vast in de Inpassingsvisie. Ruimtelijke kwaliteit is onlosmakelijk onderdeel van de Inpassingsvisie. In de Inpassingsvisie wordt door de opstellers inhoud gegeven aan drie peilers van ruimtelijke kwaliteit: beleving, gebruik en

toekomst. Onderwerpen van de Inpassingsvisie, zoals begrippen als samenhang, structuur, compositie, vormgeving, tijd en ontwikkelingsstrategie hangen nauw samen met ruimtelijke kwaliteit. De Inpassingsvisie is het ruimtelijk beoordelingskader voor de volgende fasen van het project en daarmee de borging voor de goede uitwerking.

5.1 Verkenning

Verkenning

Opgave: van divergeren naar convergeren

In de verkenningfase vindt het onderzoek naar de oplossing plaats. Het projectteam werkt van breed naar smal. Eerst de breedte in: het projectteam ontwikkelt middels ontwerpend onderzoek meerdere gelijkwaardige oplossingsrichtingen zodat een juiste afweging kan plaatsvinden. Het opstellen van alternatieven is ook voor stakeholders en andere betrokkenen een goede manier om keuzes te volgen in het ontwerpproces. Daarnaast zijn projecten met een bepaalde omvang of impact MER-plichtig. In dat geval is een alternatievenstudie onderdeel van de MER en het vast te stellen Provinciaal Inpassingsplan (PIP). Het is voor de ruimtelijke kwaliteit van groot belang de scope van het PIP af te stemmen op de ruimtelijke impact van de alternatieven. Vanuit de alternatieven trechtert het projectteam naar een voorkeursalternatief dat leidt tot het voorkeursbesluit. Aan het einde van de verkenningfase ligt er een gedragen voorkeursalternatief, met uitzicht op realisatie. Naast financiering en een organisatie-model is ook de ruimtelijke kwaliteit in eisen en ambities vastgelegd.

Het Verhaal van het gebied en de Opgavenkaart zijn richtinggevend: het Verhaal van het gebied als context waaraan de inpassing van de weg een bijdrage moet leveren, de Opgavenkaart die verder ontwikkelt is als verbinding tussen het project en de context. De Inpassingsvisie werkt deze elementen uit en borgt daarmee de Ruimtelijke Kwaliteit.

De Inpassingsvisie bevat:

- Visie op de samenhang tussen weg en omgeving, coherent met het Verhaal van het gebied en de Opgavenkaart.
- Richtbeelden per karakteristiek gebied: beschrijving en/of verbeelding van de eigenschappen die behouden of versterkt moeten worden.
- Gewenste samenhang en consistentie van de weg en de wegelementen en hoe deze aansluiten op de karakteristiek van het gebied.
- Opsomming van opgaven en een beschrijving van wat aangepast moet worden om de opgaven te realiseren.
- Kansen voor gebiedsontwikkeling, natuurcompensatie, waterberging, woonkwaliteit, etc..
- Vormgeving op hoofdlijnen en kaartbeelden op de schaalniveaus Netwerk, Kapstok en Hechting zoals deze in hoofdstuk 2 staan beschreven.

In de Inpassingsvisie is de afweging herleidbaar tussen het toevoegen van kwaliteiten, bijvoorbeeld door het vergroten van synergie in maatregelen, en het verminderen van gebiedskwaliteiten. Daarmee kan bestuurlijke verantwoording worden afgelegd voor het maken van keuzes die gaan over meer of minder aandacht en investeringen in ruimtelijke kwaliteit.

In de Inpassingsvisie zijn de uitgangspunten voor ruimtelijke kwaliteit vastgelegd waar het gekozen voorkeursalternatief bij uitwerking aan moet voldoen.

De Inpassingsvisie vormt bovendien het ontwerp kader voor de planuitwerking in het PIP.

Hoe

Speerpunten voor het bereiken van ruimtelijke kwaliteit zijn:

A. Een gebiedsgerichte aanpak

De ontwikkeling van een gebied hangt van talloze ingrepen aan elkaar, klein en groot. Door afwisselend in- en uit te zoomen wordt duidelijk welke ingrepen samenhangen, waar kansen ontstaan voor synergie en welke details en keuzes sturend zijn in de integrale afweging. Zo ontstaat ruimtelijke kwaliteit bijvoorbeeld door het doordenken van mogelijke structurerende ruimtelijke effecten van infrastructurele of waterkundige ingrepen voor het gebied. Functie en beleving grijpen zo in elkaar. Vanuit de kansen voor synergie met de omgeving is het vanuit strategisch oogpunt behulpzaam om verschillende alternatieven te onderscheiden. Om ruimtelijke kwaliteit te bereiken zijn de volgende elementen in de alternatievenstudie nodig:

- Een nauwkeurige gebiedsanalyse, zowel ruimtelijk als sociaal-economisch waarbij het krachtenveld (de belangen, drijfveren en weerstanden) wordt vertaald naar ruimtelijke impact.
- Duidelijkheid over de samenhang en identiteit in het gebied, nu en straks.

Quote

“Aan het einde van de verkenningfase ligt er een gedragen voorkeursalternatief, met uitzicht op realisatie. Naast financiering en een organisatiemodel is ook de ruimtelijke kwaliteit in eisen en ambities vastgelegd”

- De relaties tussen kleine en grote ingrepen (synergie).
- Duidelijkheid over de essentie van de opgave: wat zijn de sturende keuzes voor de ingreep en wat zijn de consequenties voor het gebied.

B. Een samenwerking met partijen uit het gebied

Waar voorheen de overheid een plan top down in een gebied neer liet dalen (en dan vaak op weerstand kon rekenen), komt planvorming nu steeds meer in een interactief proces van participatie, consultatie en ‘co-makership’ tot stand. De verkenning is bij uitstek de fase waarin de interactie tussen de partijen die bij een gebied zijn betrokken intensief door het projectteam wordt ingevuld. Het projectteam brengt wensen en verlangens, bedreigingen en kansen in kaart. Door deze te confronteren en te relateren aan de ambities uit het Verhaal van het gebied en de Opgavenkaart komt het projectteam, navolgbaar voor de omgeving en met duidelijke besluitvormingselementen tot bijstellingen en aanscherpingen van de opgaven en de oplossing.

Het doel is ook om bewust ‘tegenstanders’ te betrekken bij het proces, opdat zij zinvolle informatie inbrengen en mee worden genomen in het hoe en waarom van de veranderingen. Daarnaast voorkomt het betrekken van voor- en tegenstanders het ontwikkelen van een tunnelvisie. Het resultaat van deze extra energie aan de ‘voorkant’ is veelal een sneller proces en meer ruimtelijke kwaliteit in de vervolgfasen. Vanzelfsprekend blijven er cruciale

aandachtspunten voor de uitwerking, ontstaan er nieuwe opgaven op een lager schaalniveau of hebben ontwikkelingen in de omgeving dusdanig veel invloed dat zij aandacht verdienen in het besluitvormingsproces. Het projectteam legt juist deze zaken vast in de bijgestelde Opgavenkaart. In de uitwerking het soms details zijn die het verschil maken voor de ruimtelijke kwaliteit.

De ruimtelijke kwaliteit wordt groter door:

- Partijen uit het gebied te betrekken bij de analyse, de ontwikkeling van oplossingsrichtingen en de keuze voor het voorkeursalternatief;
- De kennis en ervaringsdeskundigheid van lokale/regionale belanghebbenden te integreren in de planvorming.

Aanpak

- Werk nauw samen met omgevingspartijen, met name in deze fase is het zoeken naar win-win situaties van belang
- Organiseer workshops en/of ontwerpateliers waarin het projectteam input uit de omgeving verzameld en op een beeldende wijze verwerkt.
- Organiseer een multidisciplinair werkteam met gebiedskennis, analytische en strategische ontwerpqualiteiten en expertise op realisatie en kosten. In de verkenningsfase is de benodigde kennis het meest uiteenlopend, van planologisch en strategisch tot deskundigheid over de maakbaarheid in het gebied.
- Het is onontbeerlijk een gespecialiseerd ontwerpbureau in te schakelen. Het is aan te bevelen bij de selectie hiervan team Ontwerp te raadplegen.

Opgavenkaart

Ter voorbereiding op de volgende fase scherpt het projectteam de Opgavenkaart aan: welke opgaven op gebiedsniveau spelen nog, zijn in de verkenning geïntroduceerd of worden door het projectteam nog verwacht? Welke knelpunten en spanningen met betrekking tot ruimtelijke kwaliteit kunnen daaruit worden afgeleid bij de uitwerking? De Opgavenkaart helpt bij het signaleren van dergelijke spanningsvelden en maakt het mogelijk deze bestuurlijk te agenderen.

Besluitvorming

- Het Voorkeursbesluit wordt, bij projecten met een investeringswaarde van meer dan 10 miljoen euro vastgesteld door Provinciale Staten. Onder dat bedrag ligt het mandaat bij de gedeputeerde.
- De Inpassingsvisie en de aangepast Opgavenkaart is onderdeel van het Voorkeursbesluit.
- Bij het besluit wordt ook vastgesteld dat het project nog past binnen het Verhaal van het gebied en wordt aan de hand van de Opgavenkaart de volgende fase (planuitwerking) bestuurlijk voorbereid: wat zijn de knelpunten en kansen die we voorzien bij de volgende fase? Hoe staan deze op gespannen voet met Ruimtelijke kwaliteit of hoe bieden zij juist kansen.

Fase 2b

Planuitwerking

Doel

In de fase van de planuitwerking werkt het projectteam het Inpassingsplan uit naar een maatvast en te realiseren ontwerp in een Landschapsplan. Ruimtelijke kwaliteit is in deze fase gericht op vormgeving, uitwerking en detaillering en een vertaling van ambities naar 'door het project te leveren prestaties'. Dat vraagt ook om afstemming met relevante wetgeving en het voorzien van de benodigde vergunningen. Het resultaat is een Uitvoeringsbesluit. De ruimtelijke kwaliteit wordt vastgelegd in het Landschapsplan. Ruimtelijk kwaliteit is in deze fase gericht op technische en vakbekwame uitwerking waarmee de kwaliteiten van het gestelde doel uit de Inpassingsvisie worden waargemaakt.

5.2 Verkenningsfase; planuitwerking

Opgave: concretiseren van ambities

De taak van het projectteam is om in de planuitwerking het voorkeursalternatief uit de verkenningsfase richting uitvoering te brengen. In eerste instantie moet daarom het plan technisch te maken en financieel haalbaar zijn en vervolgens procedureel uitvoerbaar zijn. De opgave is om te komen tot een maatvast ontwerp, dat binnen planning en budget te realiseren valt en beantwoordt aan de kaders van de ruimtelijke visie en het Inrichtingsplan. Tijd en geld, maar ook de ruimtelijke kwaliteit en de beoogde maatschappelijke meerwaarde zijn nauwgezet omschreven in het provinciaal voorkeursbesluit.

De opgave voor ruimtelijke kwaliteit is gericht op een zorgvuldige en concrete vormgeving, de technische vertaling van de ingreep alsook de precieze inrichtingsvoorstellen die zorgen voor een goede afstemming met de locatie in kwestie. Het projectteam werkt daarom een Landschapsplan uit. In dat plan is het volledige ontwerp uitgewerkt. Dat wil zeggen dat alle maatvoeringen en inrichtingen zijn bepaald. De relaties met de omgeving en de wijze waarop het plan aansluit op de bestaande situatie zijn uitgewerkt. Het gaat hier dus om de uitwerking van de begrippen hechting en profiel uit hoofdstuk 2. Maatvast profielen, een maatvast ontwerp zijn in deze fase vereist. Het Landschapsplan laat zien hoe de ruimtelijke kwaliteit daadwerkelijk wordt bereikt. Het Landschapsplan is de basis voor de documenten ten behoeve van de aanbesteding, daartoe wordt het Landschapsplan

bovendien in de Realisatiefase uitgewerkt tot een Esthetisch Programma van Eisen.

Het Verhaal van het gebied en de Opgavenkaart uit de verkenningsfase zijn richtinggevend: het verhaal van het gebied als terugkerende context waaraan de inpassing van de weg een bijdrage moet leveren, de Opgavenkaart die zich verder ontwikkelt - gedetailleerder en concreter - als verbinding tussen het project en de context. Het projectteam werkt deze elementen in het Landschapsplan uit en borgt daarmee de Ruimtelijke Kwaliteit.

Het Landschapsplan bevat:

- Weergave van de functionele eisen vanuit wegontwerp en wegtechniek en de wijze waarop deze worden gerealiseerd.
- Concrete inrichtingsmaatregelen verwerkt in kaartbeelden: totaalkaart, deelkaarten met uitwerkingen, profielen van weg en inpassing in omgeving.
- De maatregelen en voorstellen zijn zover uitgewerkt zodat deze voldoende richtinggevend zijn voor de uitwerking naar het beheerplan.
- Eisen en wensen uit water-, natuur-, en geluidcompensatie zijn bepaald.
- Calculatie van te vellen beplanting en te realiseren beplanting
- Op basis van het Landschapsplan worden eisen geformuleerd ten behoeve van de uitvoering. Deze zijn input voor het op te stellen Esthetisch Programma van Eisen.
- Een doorkijk naar beheerplan zodat getoetst kan worden of inrichtingsvoorstellen beheerbaar zijn.

In het Landschapsplan zijn tevens een aantal technische voorwaarden opgenomen. Door deze onderdeel van de opgave te maken en niet sectoraal te beschouwen ontstaan kansen voor gebiedsgerichte oplossingen die een bijdrage leveren aan de ruimtelijke kwaliteit of die op zijn minst geen afbreuk doen aan de ruimtelijke kwaliteit:

- Milieu (zoals natuur, archeologie en cultuurhistorie, bodem, water, lucht en geluid).
- Technische voorzieningen zoals bijvoorbeeld hekwerken (zie voorbeeld casus Rijnlandroute).
- Benodigde mitigerende en compenserende maatregelen (zoals geluidsschermen, waterberging en natuurcompensatie).

Hoe

Doelstellingen uit het voorkeursalternatief, ambities uit het Verhaal van het gebied en de Opgavenkaart worden vertaald naar de concrete opgave voor de uitvoering. Ruimtelijke kwaliteit wordt in deze fase bereikt door:

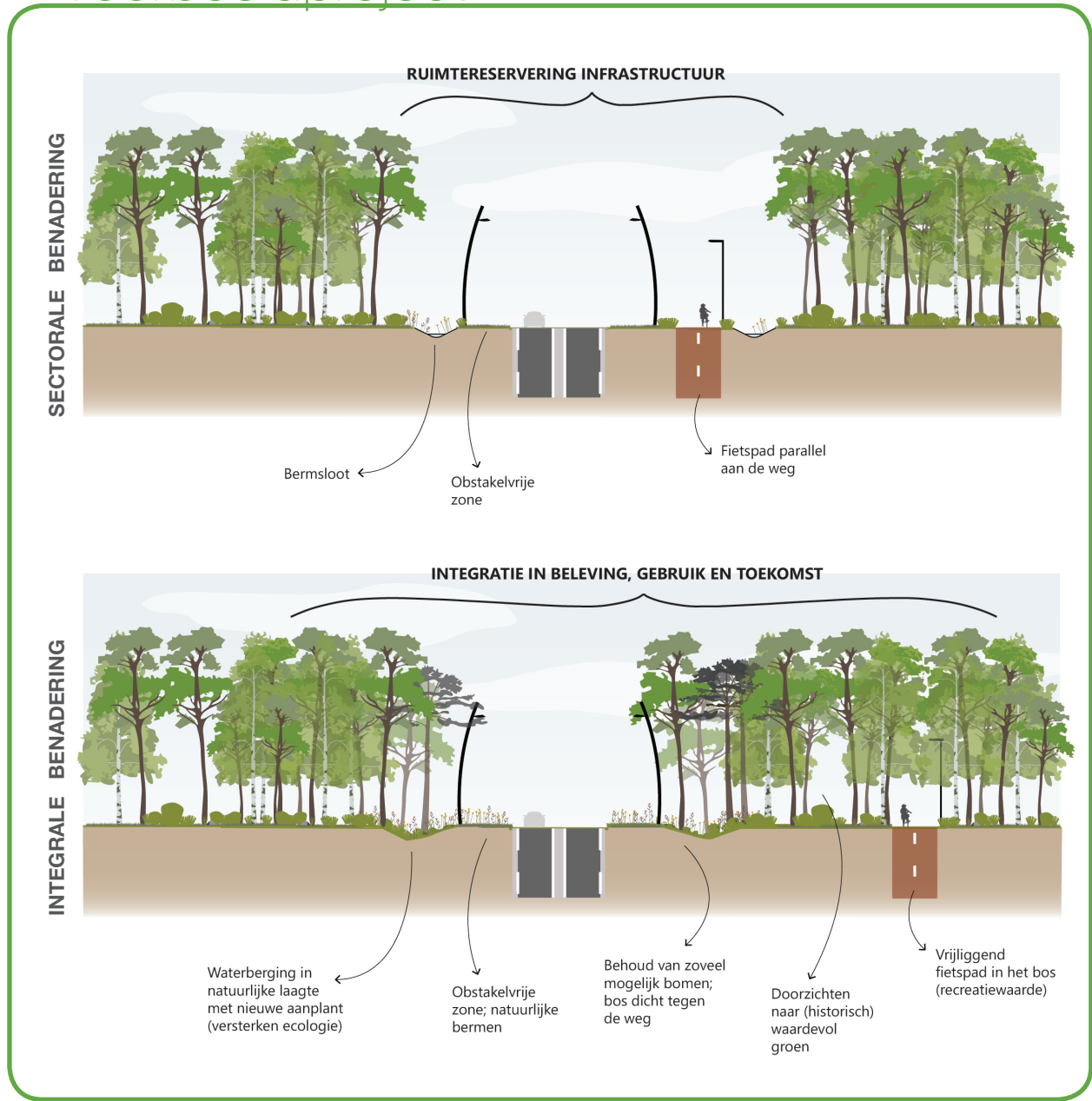
A. Werk vanuit de ontwerpfilosofie van het Inpassingsplan naar een concreet ontwerp.

- Maak het ontwerp maatvast, daarmee wordt het te beoordelen voor techniek en vergunningen.
- Laat rekenen, tekenen en toetsen van haalbaarheid gelijk opgaan. Ruimtelijke kwaliteit wordt bepaald door de integrale gebiedsgerichte benadering in combinatie met de concrete opvatting over specifieke

Voorbeeldproject

Quote

“Ruimtelijke kwaliteit wordt bepaald door de integrale gebiedsgerichte benadering”

elementen uit het ontwerp en de maakbaarheid. Opgaven die in deze fase aan de orde kunnen zijn, zijn bijvoorbeeld vraagstukken over hoogteligging in relatie tot omliggende landschap, beplantingsplan of waterstructuur van de bermsloot.

B. Blijf ook in het Landschapsplan gebiedsgericht werken:

Het project verkeerd nu in de fase waarin gericht in het gebied wordt ingegrepen. Dat betekent vormgeven aan een goede 'landing' van de ingreep en de opgave om toekomstige ontwikkelingen in het gebied mogelijk te maken en de locatie meerwaarde te geven.

- Stem af op lokale situaties en fysieke ondergrond.
- Besteed aandacht aan een goede aansluiting met de omgeving, denk vooral ook in ruime dwarsdoorneders op de weg, dus veel breder dan alleen een wegprofiel, waarbij duidelijk wordt hoe overgangen en samenhang wordt gerealiseerd met de omgeving.
- Hanteer een brede blik: maak toekomstige ontwikkelingen in het gebied niet onmogelijk of, wanneer deze bekend zijn, anticipeer daar op.

Aanpak

- Blijf nauw samenwerken met omgevingspartijen, met name in deze fase is de praktische bruikbaarheid en de belevingswaarde aan de orde en kan er door slim en praktisch te handelen aansluiting worden gezocht bij beheer en onderhoudseisen.
- Organiseer workshops en/of ontwerpatelierijen waarin de omgeving betrokken blijft bij de ontwikkeling van het project.
- Organiseer een werkteam met gebiedskennis, oplossingsgericht handelt met kennis en kunde maar ook inlevingsvermogen heeft in de context van het project.
- Het is onontbeerlijk een gespecialiseerd ontwerp bureau / ingenieursbureau (bij voorkeur een combinatie) in te schakelen. Het is aan te bevelen bij de selectie hiervan het ontwerp team en de PARK te raadplegen. Afhankelijk van de omvang een Q-team worden ingesteld.

Opgavenkaart

Ter voorbereiding op de volgende fase wordt de Opgavenkaart aangescherpt: welke opgaven op gebiedsniveau spelen nog, worden geïntroduceerd of verwacht? Welke knelpunten en spanningen verwachten we bij de volgende stap, realisatie, op het gebied van ruimtelijke kwaliteit. De opgavenkaart helpt bij het signaleren van dergelijke spanningsvelden en maakt het mogelijk deze bestuurlijk te agenderen. Het is bovendien een inhoudelijk overdrachtsdocument naar de volgende fase.

Besluitvorming

- Het Uitvoeringsbesluit wordt vastgesteld door Provinciale Staten
- Het Landschapsplan en de Opgavenkaart (die kan overigens ook opgenomen zijn in het Landschapsplan) is onderdeel van het besluit. Provinciale staten stelt vast dat het project nog past binnen 'Het verhaal van het gebied' en benoemt de opgaven en kansen (voor ontwikkelingen in het gebied) voor de realisatiefase aan de hand van een verder uitgewerkte opgavenkaart.

“Hanteer een brede blik: maak toekomstige ontwikkelingen in het gebied niet onmogelijk of, wanneer deze bekend zijn, anticipeer daar op.”

Casus 2

Rijnlandroute

Achtergrond Rijnlandroute (RLR)

De Rijnlandroute is een nieuwe verbinding van de A4, via A44 naar de Duin- en Bollenstreek.

Doelstellingen Rijnlandroute

De hoofddoelstelling van de RijnlandRoute is het significant verbeteren van de oost-westverbinding voor het autoverkeer, het verbeteren van de leefbaarheid in de regio Holland Rijnland (en aangrenzende gemeenten) en het mogelijk maken van ruimtelijk- economische ontwikkelingen in deze regio.

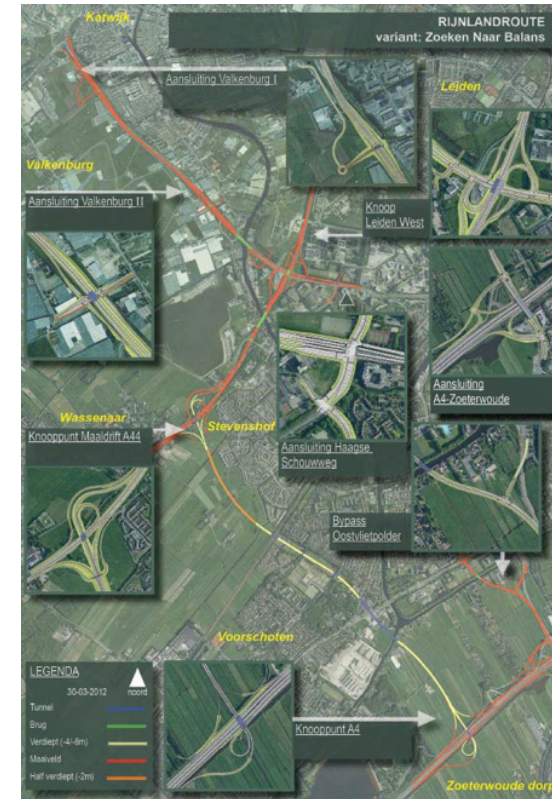
Daarnaast zijn de volgende subdoelen geformuleerd:

- De bereikbaarheid verbeteren van de Leidse regio en de Duin- en Bollenstreek
- De doorstroming tussen Leiden en de kust verbeteren
- Het sluipverkeer in de oost-west relaties verminderen
- Het verbeteren van de robuustheid van het verkeerssysteem
- De leefbaarheid op de bestaande oost-westverbinding (N206-Churchilllaan) verbeteren
- Het ontsluiten van de locatie Valkenburg
- Het verbeteren van de bereikbaarheid en ruimtelijk-economische ontwikkelingsmogelijkheden, zoals Bio Science Park in Leiden, Greenport Duin- en Bollenstreek en ESA/ESTEC

De voornoemde doelstelling en subdoelen worden bereikt door realisatie van de RijnlandRoute. Dit wordt onderbouwd door dit inpassingsplan, waarin onder meer aandacht is voor het ontwerp en de inpassing van de weg, de milieueffecten en de verkeerskundige effecten.

Besluitvormingsproces tot aan keuze voorkeustracé: Zoeken naar Balans

- Eind 2008: start project-m.e.r. door vaststelling van de startnotitie m.e.r. RijnlandRoute. Negen varianten werden onderzocht: vier N11-west varianten, drie nulplusvarianten, het spoortracéalternatief en een nulalternatief.
- 2009: het MER is opgeknipt in twee fasen vanwege het grote aantal varianten. Fase één was een globaal onderzoek om een aantal kansrijke varianten te selecteren, deel twee bestond uit een diepgaander onderzoek naar de geselecteerde mogelijkheden.
- Op 24 februari 2010 stelden Provinciale Staten het MER eerste fase vast. Besloten werd om drie alternatieven uit de eerste fase diepgaander te onderzoeken: Zoeken naar Balans, N11-west 2 en N11-west 4. Per amendement (Loose, A118) hebben PS de opdracht gegeven ook het door burgers geïnitieerde Churchill Avenue alternatief nader te onderzoeken in plaats van het alternatief nulplus 3.
- In maart 2010 is gestart met het opstellen van het MER tweede fase. In overleg met het ministerie van Infrastructuur en Milieu zijn zeven faseringsvarianten onderzocht. Drie daarvan zijn in de zomer van 2010 aan het MER toegevoegd (Zoeken naar Balans A, Zoeken naar Balans F en Churchill Avenue gefaseerd).
- Op 24 augustus 2011 is er een tussentijds toetsingsadvies van de commissie voor de m.e.r. verschenen. Hieruit kwam naar voren dat een tracékeuze mede op basis van het MER 2e fase die op dat moment voorlag, nog niet genomen kon worden.

- In de periode tot mei 2012 hebben Gedeputeerde Staten een nieuwe milieueffectrapportage uitgevoerd, aangevuld met verschillende analyses (zoals een maatschappelijke kosten- en batenanalyse en een regionale economische effectenstudie)
- Mei 2012 wordt uiteindelijk gekozen voor de variant Zoeken naar Balans. Deze wordt verder

uitgewerkt in de planstudiefase. Hieronder een kaart van de gekozen variant en een korte beschrijving van de variant.

Tracéalternatief Zoeken naar Balans gaat uit van een nieuwe weg ten zuiden van Leiden. De nieuwe route krijgt vier rijstroken (2x2) en verbindt de A4 met de A44. Zoeken naar Balans loopt zuidelijk langs de Leidse wijk Stevenshof en deels door Voorschoten. De route wordt bij Voorschoten en Stevenshof (half) verdiept aangelegd en loopt deels door een tunnel. Zoeken naar Balans voorziet niet in een aansluiting op de Voorschoterweg bij Voorschoten. Voor de ligging van Zoeken naar Balans in de Oostvlietpolder zijn er twee keuzes: een noordelijke ligging (MER-onderdeel van Zoeken naar Balans) en een zuidelijke ligging (MERonderdeel van N11-west). Deze beide liggingen worden verder uitgewerkt in de Afwegingsnotitie tracéligging RijnlandRoute in Oostvlietpolder.

Ruimtelijke kwaliteit en de Rijnlandroute

Tot de start van de planstudie speelde ruimtelijke kwaliteit een ondergeschikte rol in de afweging. Het was eerder een verliespost in de MKBA dan een randvoorwaarde om tot een integraler ontwerp te komen. Dit komt ook tot uiting in de doelstellingen die nagenoeg allen verkeerskundig (dus sectoraal) zijn opgesteld. Vanaf de overgang naar de planstudie kwam er meer en beter aandacht voor de ruimtelijke kwaliteit in de ontwerpkeuzes die gemaakt zijn. Hieronder beschrijven we een tweetal voorbeelden

Knoop Hofvliet

Door meer tijd te nemen in de planfase om alternatieven te onderzoeken met ontwerpers en expertise van buiten en met integrale blik, kwam het verleggen van de A4 als oplossing naar voren, waarbij de Meerburgerwating (inclusief veenkades) en molen gehandhaafd konden blijven.

Nadelen oorspronkelijk ontwerp:

- Midden in de polder
- niet meebewegend met verkaveling
- grote lus aan de zuidzijde van de A4 in het Groene Hart
- Meerburgerwating langs de A4 aangetast
- Molen Zelden van Passe wordt relict in de knoop

Voordelen aangepast ontwerp:

- Buiten (inofficieel) weidevogelgebied
- Compactere knoop
- Volgend in de verkaveling
- Groene Hart, Meerburgerwating en Molen Zelden van Passe gespaard

**Voorbeeld Knoop Ommedijk A44 /
Papenwegse Polder**
pm toelichting proces

Nadelen oorspronkelijk ontwerp:

- Parallelweg met brug in de polder over de RLR
- Geen fiets- of faunaverbinding
- Geen doorgaande loop voor de Veenwatering
- Halfverdiept met 2 m. hoge dijken in de polder en daarmee relatief veel ruimtebeslag

Voordelen aangepast ontwerp:

- Betere landschappelijke inpassing.
- Doorgaande landschappelijke structuren.
- Beperkte visuele beperkingen in de polder.

Resultaat

Een goede afbakening met een opgave kaart levert het volgende op in de verschillende stappen van het ontwerp:

- Inpassingsvisie: opnemen; behouden van de Papenwegse Polder als agrarisch gebied met natuurwaarden.
- Landschapsplan: géén stadspark tussen RLR en de wijk Stevenshof (voorstel gedeputeerde), maar behoud van de agrarische functie.
- Referentieontwerp : alles in het werk stellen om het ingesloten deel te kunnen laten functioneren als agrarisch gebied (bereikbaarheid voor agrarisch verkeer, grondruilen bij grondverwerving, dammetjes, indien nodig restanten van sloten dempen, etc.).
- Esthetisch Programma van Eisen (EPvE): Eisen ten aanzien van de inpassing om hekwerken en andere voorzieningen in het open weidegebied te voorkomen.
- Aanbestedingsfase: hekwerken in de Pw. Polder om het dienstgebouw zijn voorkomen door blijven aandringen op een heroverweging van de interpretatie van het 'Handboek Security' van RWS. Deze schreef 2 meter hoge hekwerken met overklimbeveiliging voor 'of vergelijkbare barrière'. Na lang stechelen is de vergelijkbare barrière er gekomen; een brede sloot om het terrein met een extra beveiligingsschil in het gebouw zelf.
- Ontwerp- en realisatiefase: voorkomen van 'ongelukken' zoals het ophogen van het maaiveld om het maken van de boortunnel te vereenvoudigen.

Lessen van het projectteam

- Betere vormgeving levert meer op voor de omgeving, dat scheelt procestijd. Tijd is vaak geld.
- Als je iets niet wilt ga dan zelf voor een oplossing.
- Houd vol, ook als je weersproken wordt door aannemers.
- Creëer bestuurlijke ruimte om ook eens een stapje terug te mogen zetten. Zet daarbij daarom ambities centraal en niet de oplossingen.

Met dank aan:

Bert Driesse

Sjoukje van Heesch

Fase 3

Realisatiefase

Doel

Tijdens de realisatiefase vindt de werkelijke ingreep in het gebied plaats en wordt het projectontwerp gebouwd of aangelegd. Ruimtelijke kwaliteit heeft in deze fase betrekking op borgen, bijstellen, aanscherpen, aanvullen en terugkoppelen.

6 Realisatiefase

Opgave: bewaak de kwaliteit

De opgave is om de ruimtelijke kwaliteit zoals vastgelegd in de Inpassingsvisie, het Landschapsplan ook daadwerkelijke gerealiseerd te laten worden. Het projectteam is in deze fase dan ook vooral gericht op de bewaking van de ruimtelijke kwaliteit. Ter voorbereiding op de aanbesteding worden deze uitgangspunten dan ook vastgelegd in het Esthetisch Programma van Eisen. Daarbij komen nog openstaande beslissingen over de uitvoering aan de orde maar ook oplossingen voor onvoorziene problemen of voorgestelde aanscherpingen en wijzigingen in het ontwerp.

In deze fase vindt vaak de aanbesteding van het project plaats. Borg de ruimtelijke kwaliteit zowel in de uitvraag als in de beoordeling. Hiervoor zijn verschillende methoden (EMVI, marktdialoog) waarbij het ontwerpteam, de PARK of een Q-team de ruimtelijke kwaliteit kan beoordelen. De juiste methodiek zal per project en opgave verschillen, het is belangrijk dat het projectteam voorafgaand aan de aanbestedingsprocedure een strategie vast stelt voor de borging van Ruimtelijke Kwaliteit. Borging wil zeggen dat de minimale ruimtelijke kwaliteitscriteria niet onderhandelbaar zijn.

Daarnaast moet in deze fase het Managementplan ruimtelijke kwaliteit en vormgeving worden voorbereid. Bij de aanbesteding is de aannemer verantwoordelijk voor de aanpak ruimtelijke kwaliteit tijdens het aanlegproces. Vooraf moeten daar in het managementplan afspraken over worden vastgelegd.

Bij de daadwerkelijke uitvoering:

- Na gunning ligt in principe alles vast.
- Normaal is systeemgerichte contractbeheersing SCB van toepassing: zowel inhoud als kwaliteitsborging in handen van opdrachtnemer; opdrachtgever op afstand, toetst alleen periodiek of afspraken worden nageleefd.
- Wanneer afspraken niet kunnen worden waargemaakt (bv door kostenstijgingen of nieuwe omstandigheden o.i.d.) dan ligt er een nieuwe ontwerpogave! Er volgt dan een, afhankelijk van de aard van de afwijking, terugkoppeling naar een eerdere fase.

Hoe

A. Kennis overdracht is fundamenteel voor ruimtelijke kwaliteit

Het ontwerpteam van de provincie heeft gedurende het hele proces belangrijke kennis opgebouwd over de omstandigheden, eventuele knelpunten en ook cruciale oplossingen. Het is belangrijk dat deze informatie bij de start van een project doorgenomen en overgedragen wordt. Dat vraagt een inhoudelijk overdrachtsgesprek op het onderwerp Ruimtelijke Kwaliteit. Het Verhaal van het gebied, de Opgavenkaarten en de visies en plannen worden daarbij doorgesproken. Tevens wordt dan afgesproken hoe de kwaliteitstoets zal plaatsvinden.

B. Gerichte keuzen bij uitvoering

In het Landschapsplan en het Esthetisch Programma van Eisen is vaak niet alles vastgelegd.

Op sommige plekken wordt ruimte gelaten aan de uitvoerder om met voorstellen of alternatieven te komen. Over de keuzes die daarbij worden gemaakt dient een beslissing genomen te worden waarbij de ruimtelijke kwaliteit een belangrijke rol speelt. Het Q-team, de supervisor of de PARK kunnen hierbij advies geven aan opdrachtnemer en Provinciale Staten.

Aanpak

- Geef ruimtelijke kwaliteit een duidelijke stem in de beoordelings- en selectieprocedure. Bepaal een ondergrens welke niet onderhandelbaar is.
- Richt kwaliteitsbewaking in: overweeg een Q-team of supervisor in te stellen als kwaliteitsbewaker en aanspreekpunt voor ad hoc opgaven.

Opgavenkaart

Na realisatie is er geen nieuwe Opgavenkaart voor het project nodig. Wel kan het zijn dat in het geval de Opgavenkaart meerdere projecten dient een aanscherping noodzakelijk is ten behoeve van de omgeving. Projecten staan immers nooit op zichzelf en de ruimtelijke kwaliteit is nooit af!

Besluitvorming

- Er vindt geen besluitvorming plaats, wel een oplevering.

Fase4

Exploitatiefase

Doel

Na de oplevering van het gerealiseerde werk start de fase van beheer en onderhoud. Het ontwerp wordt in gebruik genomen en gaat zich in de praktijk bewijzen. Ruimtelijke kwaliteit wordt in deze fase niet alleen bepaald door het project in goed orde in stand te houden maar ook door de wijze waarop om wordt gegaan met nieuwe vragen en inzichten.

De opgave is :

- Instandhouding (onderhoud, reiniging, en herstel) conform gestelde eisen. In het ontwerpproces, bij de planuitwerkingsfase, dient reeds rekening gehouden te worden met redelijke eisen voor instandhouding. Daarmee wordt instandhouding ook onderdeel van de aanbesteding.
- Aanpassingen aan en anticiperen op wijzigende eisen vanuit welk perspectief dan ook: omgeving, beheerder, gebruiker, beleid. Bij aanpassingen liggen er veelal nieuwe ontwerpogave, waarvoor de intenties uit het Inpassingsplan en het verhaal

van het gebied, opnieuw op tafel komen. Dit is een onvoorspelbaar proces waarbij de expertise van de ontwerper, hij/zij kent immers het DNA van het project, kan worden ingezet om snel en efficiënt tot een passende oplossing te komen. Het vraagt een check van alle voorgaande stappen.

Het onderhoud:

- gebeurt door publieke partij als eigenaar/ beheerder, of,
- is gecontracteerd in prestatiecontract (instandhouding, looptijd ca 5 jaar), of,
- geschiedt middels een DBFM contract (looptijd 20-30 jaar).

7 Exploitatiefase

Opgave: in stand houden van de ruimtelijke kwaliteit

Het is belangrijk dat de ervaringen teruggekoppeld worden naar het projectteam en er bij problemen de nodige aanpassingen worden gedaan in de geest van het plan. Contact tussen beheerder en plannenmakers is nodig voor de overdracht van kennis, uitwisseling van de ervaring en het doorvoeren van aanpassingen 'in de geest' van het plan.

Hoe

Buiten het in stand houden van de infrastructuur, het reguliere onderhoud, is het vanuit ruimtelijke kwaliteit noodzakelijk om aan twee andere onderdelen aandacht te besteden:

A. Volgen en zo nodig aanpassen

Het project wordt in gebruik genomen en zal zich moeten bewijzen op gebruiksvriendelijkheid, effectiviteit en robuustheid. Gedurende de gebruikperiode zal blijken of het voldoet aan de gestelde ambities. Mogelijkerwijs zullen aanpassingen nodig zijn om gebreken of nieuwe ontwikkelingen te kunnen opvangen. Dit dient tijdig gesignaleerd te worden.

B. Effecten voor het gebied in beeld houden

In de fase van onderhoud en beheer vindt een terugkoppeling plaats naar de beleidstafel. De provincie is nooit af en beleid wordt voor een groot deel gevoed door voortschrijdende inzichten. Centrale vraag: zijn er met de uitvoering nieuwe opgaven ontstaan of kunnen andere opgaven uit het gebied voor welke de infrastructuur voorwaardelijk was nu worden opgepakt? Als dat zo is dan is er aanleiding om de Opgavenkaart van het gebied aan te passen. Beleidsmatig kan dan worden afgewogen of er spraken is van een nieuw project of dat de nieuwe opgave in het onderhoud van het huidige project kan worden meegenomen.

Aanpak

Opgavenkaart

Knelpunten in de exploitatie, over het algemeen bij grote problemen, kunnen leiden tot het opstellen van een nieuwe Opgavenkaart waarmee de cyclus van beleid en de projectfasen weer wordt ingezet.

Besluitvorming

In de exploitatiefase vindt geen besluitvorming plaats.

“Alternatieven direct zichtbaar voor experts en belanghebbenden”

Zicht vanaf het water - Scherm of wal?

Zicht vanaf de weg - Scherm of wal?

Casus 3

N211 Wippolderlaan

Achtergrond Wippolderlaan (N211)

De N211 (Wippolderlaan) ontsluit samen met de N222 (Veilingroute) de zuidzijde van de Haagse regio en de gemeente Westland met haar agro-logistieke bedrijventerreinen. De Wippolderlaan is één van de drukste provinciale wegen in de Randstad en in de toekomst wordt nog meer verkeer verwacht. Om de doorstroming en de leefbaarheid te verbeteren wordt de N211 aangepast. Voor een betere bereikbaarheid, leefbaarheid en versterking van de regionale economie, is een verbeterde doorstroming van (vracht-)verkeer van, naar en door de regio Haaglanden noodzakelijk. Met de aanpassing van de N211 Wippolderlaan wordt gewerkt aan het stroomlijnen van de route tussen A4/A13 en Den Haag/Westland. Tussen de Laan van Wateringse Veld en de Veilingroute wordt de weg verbreed. De twee kruisingen worden ongelijkvloers gemaakt.

Lessen van de aanpak: de kracht van verbeelding!

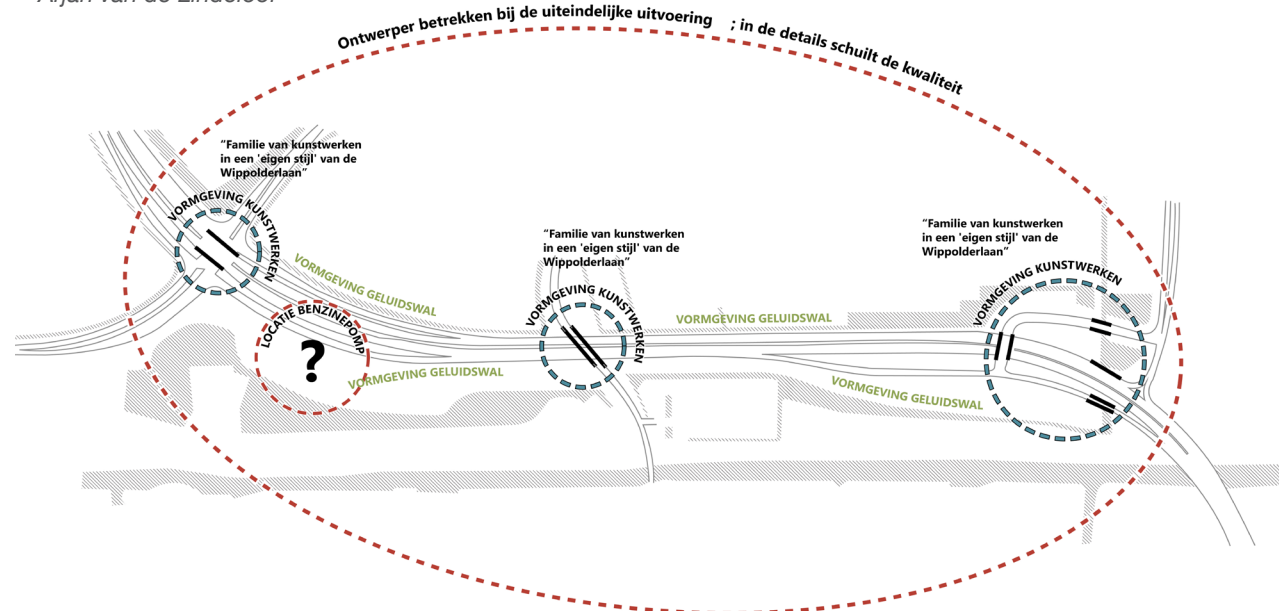
Bij het ontwerp van de verbreding van de weg is de opgave breder opgevat dan alleen de aanleg van meer asfalt: watercompensatie, toegankelijkheid en inrichting van de Zwetzone, een geluidswal en de kunstwerken (viaducten over de N211) zijn onderdeel van het voorstel. In de eerste plaats wordt daarmee de verkeerscapaciteit van de weg groter, in de tweede plaats ontstaat zo een goede inrichting van de rand van Wateringen aan het landschap van de Zwet en aansluitingen voor verschillende fietsroutes.

De opgave om de verbreding van de Wippolderlaan mogelijk te maken is door het provinciaal projectteam geïnterpreteerd als een opgave voor een goede aansluiting van Wateringen op het

landschap. Naast de beleving van de weggebruiker is er veel aandacht voor de beleving van de bewoners en gebruikers van het omliggende gebied. Het projectteam heeft daartoe een zeer uitgebreid 3D-model laten maken zodat alternatieven direct zichtbaar worden voor experts en belanghebbenden. Het projectteam verwerkt wijzigingen in het ontwerp direct in het model. Daarnaast is het mogelijk om verschillende routes te beleven. Met name in de communicatie met bewoners en belanghebbenden bleek deze aanpak een succes.

Met dank aan:
Mitch van Woerden
Arjan van de Lindeloof

Aanzicht vanaf het viaduct

D **NA**STEDENBOUW